

RÁCZ SÁNDOR (1933-2013)

Rác Sándor, az 1956-os Nagy-budapesti Központi Munkástanács elnöke, a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke.

PARÁZSLÓ SZÁNDÉK
Emlékek és tények 1956-ból (részlet)¹

OKTÓBER 22-23

A FORRADALOM KITÖRÉSE

Október ötödikétől folyamatosan a Péterffy Sándor utcai kórházban feküdtem. Huszonharmadika még ott bent is hozott egy-két meglepetést. Olyan emberek, barátok látogattak meg ezen a napon, akikre nem is számítottam. A legtöbben persze nem látogatni jöttek, hanem tájékoztatni arról, hogy mi is történik odakint a városban. A rádiót hallgatva nagy vonalakban ismertem a történéseket.

Október huszonkettedikéről huszonharmadikára virradó éjszakája egy fontos értekezlet zajlott a Budapesti Műszaki Egyetemen. Ezen az értekezleten arról vitatkoztak, hogyan kezeljék azokat a politikai kérdéseket, melyeket az egyetemista ifjúság mind hangosabban követelt. Azt tudni kell, hogy ebben az időben politikailag válogatott fiatalok voltak a magyar felsőoktatásban, mégis félt tőlük az a rendszer, mely kiválogatta őket.

¹ Rác Sándor: Parázsló szándék: Emlékek és tények 1956-ból. Budapest. 2005. 21-35. old.)

Ezen az értekezleten jelen volt Apró Antalné, a XI. kerület párttitkára, Vásárhelyi Miklós, Marján István és még sokan mások, de sehogy sem találtak megoldást a helyzetre. Éjfél körül arra az elhatározásra jutottak, hogy odahívják Nagy Imrét, majd ő segít. Nagy Vásárhelyi hívására sem ment el az egyetemre, nem akart kapcsolódni ebbe a folyamatba.

Az egyetemista fiatalok az éjszaka folyamán elkészítették tizenhat pontos követelésüket, amelyet reggel mindenki vitt szét a városban és az egész országban. A budapesti egyetemisták elvitték tizenhat pontos követelésüket a budapesti gyárakba, és kérték a munkásokat, de főleg a munkásfiatalokat, hogy támogassák követelésüket, és hívtak mindenkit, hogy vegyenek részt az aznapra tervezett, a lengyel nép melletti szolidaritást kifejező felvonuláson.

Amikor a Belügyminisztérium tudomást szerzett a tervezett felvonulásról, rögtön betiltotta, majd egy-két óra múlva engedélyezte, aztán újra betiltotta és újra engedélyezte. A felvonulásra készülő fiatalok felismerték a rendszer gyengeségét és hitványságát. Ezután már senkit sem érdekelt, hogy a belügy mit engedélyez és mit nem. A délutáni órákban az emberek gyülekezni kezdtek az utcákon és a felvonulásra kijelölt útvonalon. Amikor az egyetemről megindult a menet, még csak pár ezer emberből állt, de mire a Bem-szoborhoz értek, már százezer ember volt a téren, és vállalt közösséget az egyetemisták 16 pontból álló követelésével és a lengyel néppel. Gyönyörű pillanata ez a magyar történelemnek! Senki nem vitatkozik, csak követi az eseményeket. Senki nem fél, mindenki boldog, és mindenki bízik a másokban, akkor is, ha most látja életében először.

Hallgattam a rádiót, szorítottam a fiataloknak, hogy merjenek tenni, hogy ilyen velejég rothadt rendszertől ne féljenek, és nagyon szerettem volna én is az utcán lenni, ott, ahol a legnagyobb szükség van rám. Ma már tudom, hogy óvatosabban kell bánni egy ilyen lehetőséggel, de most hetvenkét éves vagyok, akkor csak huszonhárom voltam.

Este nyolckor elhangzott Gerő Ernő, a kommunista párt főtitkárának beszéde a Kossuth rádióban. Ezután már nem tudtam magamnak parancsolni. Felöltöztem civil ruhámba, és kiszöktem a kórházból. Az utcán láttam, hogy mindenki a Városliget felé megy. Hát elindultam én is arra.

A SZTÁLIN-SZOBOR LEDÖNTÉSE

Amikor este kilenc körül kiértem a Felvonulási térre, láttam, hogy a Sztálin-szobor nyakán drótkötelek vannak, a kötelek másik végén pedig csörlős autók, de a csörlők nem mozogtak.

A tér tele volt emberekkel. A tömeg viszonylag nyugodtan várta az eseményeket, valahogy úgy viselkedtek, mintha tudták volna, hogy az fog történni, amit ők akarnak. Gyönyörű pillanatok következtek!

Mivel a kötelek nem bírták leszakítani a szobrot talapzatáról, a magyar munkások pillanatok alatt kitalálták, hogy autogén vágó berendezést kell hozni, és azzal a szobor belsejében lévő merevítőt kell elvágni. De ahhoz a merevítő vashoz csak úgy lehetett hozzáférni, ha előbb a csizma szarát kézi hidegvágóval elvágták, majd a vastag bronzot elhajlították, hogy a vágó pisztoly beférjen. Amikor a munkások elvágták a huszonöt milliméter vastag és százhuszonöt milliméter széles merevítő vasat, a csörlők megindultak, és a nyolcméteres Sztálin szobor a földre omlott.

A szobor dőlésének pillanatában a téren néma csönd lett. Az emberek lélegzet visszafojtva várták a pillanatot, majd amikor a szobor földet ért, fellélegeztek. Az egész tér, egy nagy

lélegzetvételében kiszállt belőlünk a félelem és többé már nem tudtunk félni. Elénekeltek a Himnuszt. Az emberek egymást lökdösve megindultak, hogy a szoborba belerúgjanak vagy leköpjék. Ekkor lehetett látni micsoda gyűlölet élt szívekben. A szobrot 1953-ban a magyar munkások nevében állították fel... Jóllehet mindenki tudta, aki normális volt, hogy a Mária Regnum-templom - amelyet a Tanácsköztársaság diktatúrájától való megszabadulás emlékére építettek - helyére a magyar nép akarata ellenében, éppen a magyarság meggyalázására állították. A közelben laktam, s amikor a szobrot láttam, sokszor gondoltam, hogy jön majd valami földöntúli erő, s eltakarítja ezt a szörnyűséget a föld színéről. De hiába vártam a földöntúli erőre, nem jött el. Eljött viszont a magyar nép, és pusztá kézzel nekiállt ledönteni a bálványt! Ez volt a magyar forradalom egyik csodája. Az én életemnek is egyik meghatározó élménye lett ez az esemény.

A RÁDIÓNÁL

A szobor ledöntése után egy férfi jelent meg a „maradék” szobor talpzatán. (Azért írom, hogy maradék szobor, mert a két csizma ott maradt a talpzonon, hiszen a merevített térdmagasságban vágták el. S ez a két csizma még hosszú hónapokig hirdette a téren a magyar nép győzelmét.) A férfi arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a Rádiónál lövik a tüntetőket, akik azt követelik, hogy olvassák be az előző éjszaka a Műszaki Egyetemen megszövegezett politikai követeléseket. A - szigorúan a kommunista párt „tulajdonában” levő - Rádió vezetőinek, mind ezerszázalékosan megbízható kommunista, félelme egyre jobban nőtt, ahogy a tömeg egyre duzzadt. A Rádió elnöke kiadta az utasítást az őrségnek, hogy használják fegyverüket. Az első lövéseket huszonkét óra körül adták le a fegyvertelen tüntetőkre.

A férfi kérte, hogy aki teheti, menjen a Rádióhoz. Tőlem nem messze egy platós teherautóra kapaszkodtak az emberek, többnyire velem egykorú fiatalok. Én is felkapaszkodtam. Amikor a teherautó megtelt emberekkel, elindult a Rádió épülete felé végig Dózsa György úton, a Rákóczi úton át, majd a Körútra kanyarodott, és onnan mellékutcákon át jutottunk el a Szabó Ervin Könyvtár épülete elé. Lekászálódtunk a platóról, és mindenki elindult belátása szerint.

Útközben hangosan kiabáltunk mindenféle, a helyzethez illő jelszavakat. Ezek között a jelszavak között elhangzott az is, hogy Nagy Imrét a kormányba.

A téren éreztük, hogy valami szúrós szagú gáz van a levegőben, és néhány lélegzetvétel után szemünkből, orrunkból folyani kezdett a váladék. Igyekeztem minél hamarabb kijutni onnan. Gondoltam, a Kálvin téren jobban mozog a levegő, s valóban, ott nem volt olyan erős a gáz.

A Kálvin téren a Kecskeméti utca sarkánál álltak annak az ezrednek az autói, melyben én is szolgáltam két évig. Ennél az egységnél fegyvermester voltam, tehát akár fegyvert is kérhettem volna a bajtársaimtól. De nem mentem oda, hanem elindultam a Nemzeti Múzeum előtt a Bródy Sándor utca felé.

Amikor a sarokra értem, a Bródy Sándor utcába már nem lehetett bemenni, annyi ember volt ott. Velem egy időben érkezett a sarokhoz négy magyar tank, de a tömeg nem engedte őket bejutni az utcába. Az első tank befordult, de megállt. A parancsnok kinyitotta a tank tetején lévő fedelet, és kérlelni kezdte az embereket, hogy álljanak félre, mert neki parancsot kell végrehajtania, be kell jutnia a Rádióhoz. Az emberek nem mozdultak a tank elöl, sőt még többen álltak elébe. Közben beszélgetés alakult ki a katonatiszt és az emberek között. Olyanokat kérdeztek a katonatiszttól, hogy „kinek a pénzén lettél te tanítatva, kinek a pénzéből kapod most is a fizetésedet, hogy mersz te ellenünk jönni tankokkal?” Ez a beszélgetés úgy fejeződött be, hogy a katonatiszt becsukta a tank ajtaját, kitolatott a Bródy Sándor utcából, és a négy tank visszaindult az Astoria felé.

Szerettem volna beszélni, de alig tudtam a mandulaműtét miatt. A mellettem álló kislányt Máriának hívták, tanítónő volt, az édesapja vasutas. Szóval ez a kislány észrevette, hogy nem tudok beszélni, és érdeklődni kezdett, hogy mi a bajom. Elmondtam, hogy a Péterffy Sándor utcai kórházból szöktem ki. Mária aztán jól összeszidott, hogy mit gondolok én, az orvos hogy fog velem elszámolni, az nem lehet, hogy egy beteg megszökik! Beszéd közben belém karolt, és már meg is indult velem a Rákóczi út felé és vitt-vitt végig a Rákóczi úton, egészen a kórházig. Közben persze beszélgettünk, és figyeltük, mi történik a városban.

A RÁKÓCZI ÚTON

Az utcán a megszokottnál több volt az ember, mindenki ott akart lenni, ahol a csoda történik. Budapesten ezen az estén négy csodálatos helyszín volt. Az első a Bem-szobor környéke, a második a Parlament előtti tér, harmadik a Sztálin-szobor környéke, a negyedik a Bródy Sándor utca. A négy helyen kialakult tüntető csoportok ebben az időben nagyon keveset tudnak egymás tetteiről. A híreket futárok vitték egyik csoporttól a másikig.

Ahogy a Rákóczi úton mentünk, láttuk, hogy a Rádió épületéből belőhető utcák üresek voltak. A fegyvertűz olyan erős volt, hogy a mentők sem tudtak behajtani. Tizenegy óra körül járt az idő.

Tovább haladva láttuk, hogy a tüntetők — még mindig fegyvertelenül — megtámadják a Szabad Nép-székházat, és az üvegfalat összetörve behatolnak az épületbe. Azt csak később, a börtönben tudtam meg Donáth Ferenctől, hogy ekkor ő is a megtámadott épületben volt, Révai Józseffel, a kommunista párt fő ideológusával együtt. Révai nagyon megijedt és a folyosón futkosva kiabálta, hogy „lőni kell, lőni kell”. Hát ide torkollott a Révai-féle ideológia...

A Rákóczi út végénél találkoztunk egy csoport iskoláskorú gyerekekkel. A Keleti pályaudvar felől jöttek kezükben fapuskával. Mondtam nekik: „fiaim, ezek a puskák nem alkalmasak harcra, ezek csak gyakorló eszközök az iskolákban”. Közölték velem, hogy „nem ért ehhez a bácsi”, és tovább mentek. Vitte őket a hitük, és be kell látnom, hogy fegyvermesteri tudásom csődöt mondott, mert bizony azok a fapuskák is képesek a csodára, a megfelelő kezekben. Ezek a tizenéves fiatalok hittek abban, amit tesznek, hittek az igazukban, és az a hit győzte le a valódi fegyvereket. A hit más dimenziót nyit meg az ember életében, boldog lehet az az ember, aki csak egyszer is megtapasztalja a hit erejét! Mindenkinek tudni kell, hogy ezektől a fegyvertelen, hitükben és igazukban megerősödött fiataloktól a következő napokban háromszor kért tűzszünetet a világ legerősebb katonai erejével rendelkező nagyhatalma. Azt is jó volt látni, hogy a magyar fiatalok milyen könnyűszerrel beszélték le a szovjet katonákat a harci tevékenységről. A következő napokban sok helyen láttam átállni a szovjet tankokat a forradalom oldalára. A szovjet katonák is tudták, hogy a kommunizmus egy gyilkos és embertelen rendszer.

A PÉTERFFY UTCAI KORHÁZBAN

A kórházhoz érve elbúcsúztam a kislánytól, és felmentem az osztályra, ahol hivatalosan feküdtem. Az orvosok és a betegek nagy figyelemmel kísérték, ahogy elmeséltem az átélt történéseket.

Éjfél körül járt az idő. Ekkor arra kértek bennünket az orvosok, hogy menjünk át egy másik osztályra, amely felújítás alatt állt, és segítsük berendezni a termeket, mert ekkor már hozták a sebesülteket. Az újonnan berendezett kórterem hamar megtelt. A kórházban a

következő napokban nagyon megszorodtak a sebesültek, az összes orvos ott volt lekötve, mindenki dolgozott éjjel-nappal.

Egy fiatalemberre emlékszem, akinek fejsérülése volt. Vérátömlesztéssel pótolták azt a sok vért, amit veszített, mert hosszú ideig nem tudták leállítani a vérzést. Hogy túlélte-e szegény a sebesülését, nem tudom, más munkára kellett mennem. Arra is emlékszem, hogy két szovjet katonát hoztak be az osztályra, ahol én is feküdtem. Könnyű sebesültek voltak, láblövéllel. Hogy bekötözzék a sebeket, levetkőztették őket. Ahogy húzták le a nadrágjukat, kiderült, hogy valami drogériában jártak, mert minden zsebük meg volt rakva parfümmel és a borotválkozáshoz szükséges kellékekkel. A magyar orvosok a sebesült orosz katonákat ugyanolyan gondossággal látták el, mint a magyar sérülteket.

EKÖZBEN A KOSSUTH TÉREN

Október 23-án este 8-9 óra körül nagyon fontos dolgok történtek a Parlament előtt. Nem voltam jelen, csak elmondásokból, főként Vásárhelyi Miklós elbeszéléséből ismerem az eseményeket.

Mintegy négyszázezer ember gyűlt össze a téren Nagy Imrét követelve. Az emberek bíztak Nagy Imrében, emlékezve arra, hogy 1953-ban néhány hónapos miniszterelnöksége alatt, ő volt az, aki megszüntette az internálótáborokat, a mezőgazdasági beszolgáltatást és kiszabadította a politikai elítélteket - köztük Kádár Jánost - a kommunisták börtöneiből. Mindenki őt akarta hallani. Nagy Imre azonban nem volt a Parlamentben. A hozzá közel álló elvtársak közül sokan ott voltak, míg a kommunista párt legfelső vezetői ebben az időben nem a Parlamentben tartózkodtak, hanem az Akadémia utcai pártközpontban tárgyaltak zárt ajtók mögött.

Egyszer csak a Parlament elé érkezik egy autó, kiszáll belőle Nagy Imre, akit elvtársai hoztak ide a lakásáról. Néhány percig beszélget a tüntetőkkel, azonban odabent már türelmetlenül várják.

Nagy hamarosan megjelenik a Parlament erkélyén, két elvtárs lökdösi ki. Megszólal: „Elvtársak!” „Nincs többé elvtárs!” - harsogja egy emberként a négyszázezer tüntető. Nagy döbbsen fordul vissza a szobába. De másodszor is kilökdösik a Parlament erkélyére. „Barátaim!” - kezdi most, és ez már jobban tetszik az embereknek. Majd mond még néhány megnyugtató mondatot, és kéri az embereket, menjenek haza, és másnap másként fogják látni a világot.

Azok az emberek ott a téren már akkor másként látták a világot, csak attól a világtól az elvtársak nagyon féltek. Minden okuk megvolt a félelemre, mert az eltelt tíz év alatt, mint a magyarság gyilkosai voltak jelen a magyar társadalomban.

A téren lévő tüntetők türelmesen meghallgatták Nagy Imrét, de eszük ágában sem volt hazamenni. Az idő este kilenc óra körül járhatott. Egy részük elindult a Rádióhoz, másik részük pedig a Sztálin-szoborhoz. Kisebb csoportok folytatták az utcai tüntetést.

A FORRADALOM HARCOS NAPJAI

Másnap, október huszonegyedikén hajnalban, ismét kiszöktem a kórházból. Látni akartam, mit szól Budapest népe a történésekhez, hogyan ébred a forradalom kitörése után a város, miként viselkednek az emberek, és katonailag mit jelent az, hogy a szovjet hadsereg az éjszaka folyamán beavatkozott a harcokba a forradalom leverése érdekében.

A szovjet páncélosok éjfél után egy és két óra között értek be Budapest utcáira. Különböző irányból jöttek, de minden egységnek legalább negyven-ötven kilométert meg kellett tennie. Ki lehet számolni, hogy mikor riaszthatták őket, hogy mennyi idő kell ahhoz,

hogy egy húsz-harminc páncélosból álló egység menetkész állapotba kerüljön, és milyen sebességgel kellett haladni ahhoz, hogy ekkorra Budapestre érjenek. Ez azért fontos, mert hosszú évekig folyt a vita, hogy vajon a szovjetek hívásra jöttek-e Budapestre ezen az éjszakán vagy önszorgalomból.

Huszonnegyediken hajnalban a következőket láttam: a szovjet tankok a Petőfi híd felől jöttek a Nagykörúton, nagyon sokat lőttek, és igen hangosan dübörögtek. De a nagy fegyverzajnak nem láttam a hatását, mármint, hogy a falak leomlottak volna. Úgy éreztem, mintha vaktölténnyel lőttek volna, csupán azzal a szándékkal, hogy megfélemlítsék a várost.

A Nagykörút és a Rákóczi út kereszteződésébe érve láttam, hogy a villamossínekre helyezték a Sztálin-szobrot, pontosabban annak maradványait, hiszen a feje ekkor már külön volt, az EMKE kávéház előtti véce lejárójánál hevert a járdán. A villamosközlekedés már előző nap, az esti órákban megszűnt, mert a tüntetők felborogattak néhány szerelvényt, és a vezeték is sok helyen leszakadozott. A buszközlekedés is leállt, illetve ezen a reggelen nem indult el.

A nagy lövöldözés miatt az EMKE kávéház főbejáratához álltam, amely akkoriban úgy volt kiképezve, hogy az épület sarka hiányzott, és ha az ember beállt abba a hiányzó részbe, akkor egyik irányból sem lehetett látni, illetve lelőni.

Az emberek viszonylag nyugodtak voltak, mintha tudomásul vették volna a történeteket. Amikor a fegyverek zaja el-elcsitult, sokan elindultak munkahelyükre a szokott időben. Biztosan sokan voltak olyanok is, akik csak kíváncsiságból jöttek ki az utcára. Így elég nagy volt a forgalom.

A kávéház ajtajában állva, bár nagyon nehezen ment, elkezdtem hangosan beszélni. Arról, hogy mi történt az éjszaka Budapesten, és megtoldottam a saját véleményemmel: ha a magyar egyetemisták és a fiatal munkások képesek voltak az életük kockáztatásával is szembefordulni a kommunista hatalommal, akkor a magyar munkásoknak is az a kötelességük, hogy a forradalom mellé álljanak és vigyék győzelemre azt. Arról is beszéltem, hogy a békekölcsönből fegyvert állítottak elő, és most, mikor a magyar nép a jogait követeli, akkor ezeket a fegyvereket fordítják a kommunisták a nép ellen. A hallgatóim között voltak „öntudatosak”, akik azt kiáltották felém, le kell az ilyen embert tartóztatni, de olyanok is akadtak, akik egyetértettek velem, és ők szerelték le az öntudatos elvtársakat. Így folytattam az agitálásomat addig, amíg a torkom bírta. Amikor elfogyott a hangom, visszamentem a kórházba pihenni. Amikor újra tudtam beszélni, újra az utcára mentem, és agitáltam a forradalom mellett.

A nap nagy részét a Rákóczi úton töltöttem, és ott figyeltem az eseményeket. Láttam, ahogyan szovjet katonák átadták a tankjukat a felkelőknek. Mivel az iskolákban kötelező volt az orosz nyelv tanulása, a magyar forradalmárok és a szovjet katonák könnyen szót értettek.

Budapest utcáin a harcok egész nap folytak, különböző irányokból lehetett hallani a fegyverropogást. Huszonnegyediken reggelre a forradalmárok elfoglalták a Rádió épületét, de továbbra is lövöldözés hallatszott. A város különböző pontjain forradalmi gócek alakultak: ilyen volt a Kilián laktanya környéke, a Corvin mozi, a Práter utca, a Keleti pályaudvar környéke, majd a Péterffy Sándor utcai kórház. Budán a Móricz Zsigmond körtér, a Széna tér, a Schmidt-kastély.

A harcok úgy folytak, hogy kisebb-nagyobb portyázó csoportok indultak ki az adott helyről, és próbálták kifürkészni, hogy a kommunisták mellett milyen fegyveres erők vannak jelen, és ha a

helyzet engedte, akkor megütköztek. Ezekről a harci eseményekről csak később értesültem, hiszen ilyen csoportokkal ekkor még nem voltam kapcsolatban.

Ahogy valószínűleg mindenki tudja, akkor építik Budapesten a földalatti vasutat, és a város különböző pontjain a föld színén vannak ennek a munkának az ellátásához szükséges telepek. Ezek a telepek jó harcálláspontnak minősültek, és a forradalmárok ezeket használták is. A leghíresebb ilyen harcállás a Széna téri földalatti építéséhez szolgáló terület volt, itt alakult ki a Szabó János által irányított fegyveres csoport. Szabó Jánosról keveset tudunk, mert Őt nagyon hamar kivégezték, Dudás Józseffel együtt. Dudás a Szabad Nép székházában ütötte fel a tanyáját, onnan járt különféle tárgyalásokra. Fegyveres harci cselekményeiről nem tudok, még a börtönben sem találkoztam olyan rabtárssal, aki a Dudás-féle csoporttal harcolt volna.

Az Astoria szállodával szemben is állt egy földalatti munkaterület, de ez egy csendes hely volt. Mégis, egy alkalommal mikor itt jártam, a Rákóczi úton láttam holtan feküdni egy ápolónőt, úgy emlékszem Kövér Lajosnénak hívták. Molett, középkorú asszony volt, valószínűleg mentési munka közben lőtték le.

Egy alkalommal szovjet civileket láttam a Duna-parton, amint hajóra vártak, hogy minél hamarabb elhagyassák Magyarországot. Az így várakozó szovjet nőket és gyerekeket senki sem bántotta. Örömmel vettük tudomásul, hogy hazamennek, hisz ezt kérte tőlük a forradalom.

Huszonnegyediken a Rádió már a Parlament épületéből sugározta adását, és a nap folyamán sokszor elhangzott a felhívás, hogy „tegyétek le fegyvereiteket és semmi bántódásotok nem lesz!” Statáriumot hirdettek az utcán harcolókra és azokra, akiknél fegyvert találnak, majd elrendelték a kijárási tilalmat. A statáriumot Nagy Imre nevében adták ki, valószínűleg azzal a szándékkal, hogy hívei kiábránduljanak belőle.

A forradalom a statáriumot éppen úgy figyelmen kívül hagyta, mint azt, hogy a szovjet fegyveresek itt vannak Budapest utcáin és néha még lőnek is. Pontosabban tudomásul vette a szovjet beavatkozást, és ahol lehetett el is bánt velük. A szovjetek nagy árat fizettek azért, hogy az alkalmazott haderő nem volt felkészítve utcai harcokra. A keskeny budapesti utcák valóságos csapdák voltak, mert ha az utca két végén mozgásképtelenné vált egy-egy harcokosi, akkor az utcában beragadt a többi is.

Az emberek többsége nem ijedt meg. Elment a közértbe, röplapot ragasztott a fákra, töltötte a benzint az üvegekbe, volt, aki csak teát hozott a forradalmároknak, volt, aki zsíros kenyeret. Olyat is láttam, hogy a szovjet katonákat is megkínálták zsíros kenyérral.

A forradalom nekem teljesen emberinek tűnt, pedig a halottak ott feküdtek az utca kövén, mégsem éreztem riasztónak a látványt, inkább természetesnek, a forradalom velejárójának. Sok volt a halott, de kevés embert láttam sírni. Az embereken valami szokatlan boldogságot láttam, ragyogott a szemük, és mosolyogtak egymásra az utcán is, szerették egymást, és szolidárisak voltak egymással. Egyszerűen csoda volt, amit láttam. Még most is jó érzés visszaemlékezni azokra a napokra és azokra az emberekre.

Huszonnegyediken még egy fontos dolog történik. A párt és a kormány nevében hivatalosan felkéri a magyar munkásokat, hogy a munkahelyeiken szervezzék meg a munkástanácsokat. De Budapesten ekkor már kezdetét veszi az a spontán sztrájk, amely aztán kiterjed az egész országra, és tart egész november tizenkilencedikéig.

AZ 1956-OS „VÉRVÖRÖS CSÜTÖRTÖK”

Október huszonötödikén tíz-tizenegy óra körül ismét a Rákóczi úton voltam, a nyolcas számú ház előtt. Általam ismeretlen emberek ekkor kezdtek szervezni tüntetést a Parlament

elé. Engem is hívtak. Én ugyan egyetértettem a forradalommal, mégsem álltam be a sorba. Akik beálltak, azok a járdáról az úttestre lépve megindultak a Nagykörút felé. A Nagykörúton a Nyugati felé kanyarodtak. Egyre többen csatlakoztak a fegyvertelen tüntetőkhez.

Amikor ezek a tüntetők a Parlament elé értek, már több ezer fős volt a menet. A Parlamentet ebben az időben szovjet tankok őrizték, de ők hagyták, hogy az utcákból a térre áradjanak.

Amikor aztán elég sűrűnek ítélték meg a tömeget, akkor több irányból, főleg a teret körülvevő házak tetejéről nehézfegyverekből tüzet nyitottak a téren lévő fegyvertelen emberekre. Nem lehetett semerre sem menekülni, mert minden felöllőttek.

Olyan vérengzés folyt, hogy még az orosz páncélosok is megsokallták, és engedték, hogy az emberek a tankok védelmébe húzódjanak, sőt volt olyan tank, amelyik viszonzta a tüzet! Több száz halott és nagyon sok sebesült maradt a téren pillanatok alatt. Az emberek vére patakokban folyt a tér kövezetén. Majd jöttek a mentők és a hullaszállítók. A holttesteket teherautókkal vitték el. Hétszáz halottat tudtak azonosítani.

Ez volt az 1956-os vérvörös csütörtök. Amiért a mai napig még senki sem vállalt felelősséget! Ha a történéseket percről percre megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy ez a népgyilkolás jó előre meg volt szervezve. Ugyanis annyi fegyvert és lőszert, mint amennyit felhasználtak, nem lehet egyik percről a másikra a három-, négyemeletes házak tetejére feljuttatni. A fegyverek mögött pedig közönséges gyilkosok álltak, mert tudták, hogy vissza nem lőhet senki, és egyébként is nagyon biztos fedezékben voltak a téren lévő védtelen emberekhez képest.

Ez a mészárlás csak megerősítette bennem azt a régi meggyőződésemet, hogy kommunistában nem szabad megbízni.

Ez a vérengzés dühöt váltott ki, elszabadultak az indulatok, és most már a forradalmárok sem kímélték sem az ÁVH-sokat, sem a kommunista vezetőket, kegyetlenül kivégezték, aki az útjukba akadt. Azonban így is mindössze huszonnyolc meglincselt kommunistáról tudunk.

A KÖZTÁRSASÁG TÉR OSTROMA

Október harmincadika budapesti eseményei a Köztársaság térre összpontosulnak. Bár annak idején a nyomozók nagyon szerettek volna belekeverni engem is a Köztársaság téren történetekbe - ha sikerült volna, akkor most nem írhatnám ezt a könyvet, a Jóisten se mentett volna meg a kivégzéstől -, nem voltam ott, a Köztársaság téri eseményeket csak elmondásból ismerem.

Mint tudjuk, október huszonharmadika óta a kommunisták azon voltak, hogy a hatalmat visszavegyék a magyar ifjúságtól. Kezdeményezéseik sorra megghiúsultak, nemcsak azért, mert ez a magyar nép nyakán élősködő banda nem volt alkalmas arra, hogy a magyar ifjúsággal szembeszálljon, de azért is, mert ezeknek a hitvány egyedeknek semmiféle információjuk nem volt arról, hogy hogyan működik a forradalom. Ezek a hazaárulók, ha itt-ott összejöttek, többnyire meg nem történt hazugságokkal traktálták egymást. Ezek a hazugságokon keresztül akarták bebizonyítani, hogy ők aztán védték a vörös mundér becsületét.

Apró Antalék Gerő leváltása után rögtön megalakították a direktóriumot. A direktórium szó szomorú emlékeket idéz a magyar társadalomban. 1919-ben a vörös terroristák végiggyilkolták Magyarországot, és a világ akkor is hallgatott. Mivel 1956-os ellenségeink is ugyanannak a magyarellenes világhálónak a megbízottjai voltak, elég gyorsan visszataláltak ehhez a gyilkos eszközhöz. Ezek a vörös terroristák Budapest területén különböző helyszíneken önkéntes kommunista fegyveres bandákat hoztak létre azzal a feladattal, hogy foglalják vissza Budapestet a forradalmároktól.

Három ilyen csoport alakulgatásáról tudtam akkor, az egyik Óbudán, a másik Angyalföldön, a harmadik a kommunista párt fővárosi székházában, a Köztársaság téren rendezkedett be. Az önkéntesek nagyon lassan gyűltek. Az angyalföldi csoport vezetője Biszku volt, a Köztársaság térinek a vezetője - valószínűleg - Mező Imre, a Budapesti pártbizottság titkára, de ő egyben Nagy Imre híve is volt, és ezek szerint Nagy Imre is tudhatott erről a szervezkedésről. Az Angyalföldön gyülekezők tankokkal is rendelkeztek.

Az október harmincadika előtti napokban a forradalmárok rájöttek, hogy a Köztársaság tér környéki utcákról a vörös terroristák összefogdossák a magyar fiatalokat, a pártházba hurcolják őket, ahol, a hírek szerint, megkínózzák és kivégzik őket. Egyre nagyobb tömeg gyűlt össze a Köztársaság téren, és keresték a rejtett földalatti cellákban fogva tartott rabokat. Végtelen nagy gyűlölet halmozódott fel a ház ellen. Harmincadikán kézfegyverekkel megtámadták az épületet, hogy a benne fogva tartottakat kiszabadítsák.

Ekkor valaki a pártházból segítséget kért az angyalföldi csoporttól. Az angyalföldiek elindítottak három tankot a Köztársaság térre. A három tankból egy a Keleti pályaudvarnál leszakadt, a másik kettő odaért a Köztársaság téri pártházhoz, tüzelőállást foglalt el, de nem az ostromlókat, hanem a pártházat kezdte löni. Mai napig sem tudom, hogyan történhetett.

A Köztársaság téri harcok egész nap tartottak. Tudtommal napközben Mező Imre többször is beszélt Nagy Imrével, és segítséget kért, csak azt nem tudom, kitől tartott, a kinti forradalmároktól vagy a házban összegyűlt ávosoktól és magas rangú pártvezetőktől, akik gyakorlatilag túszként tartották őt. A ház ostromában Mező Imre megsérült, majd a kórházban belehalt sérülésébe. A kommunisták azt állították, hogy a forradalmárok ölték meg, de az ez ügyben történt kutatások eredménye azt mutatja, hogy Mező Imrét hátulról lőtték le, amikor az épületből kifelé jött...

A börtönben olyanokat is hallottam, hogy az épület udvarában eltemetett fiatalok holttestét találták meg a forradalmárok, amikor a házat elfoglalták. Ez a ház ma is a kommunisták fellegvára, és onnan folytatják magyarelleses tevékenységüket...

* * *

Tollas Tibor: Sose szabadulva

Rácz Sándornak – hitéért és hűségéért

Rab emlékeid, éhes farkasok,
éjszakánként vissza-visszatérnek.
Feledni akarsz rémes árnyakat,
de nyomon követnek börtönévek.
Hiába hív a szárnyas szabadság,
ajtó csapódik, fogoly vagy újra,
belép az őr, torkod kiáltana,
szabadon, de sose szabadulva.

Ne még – sikoltod – élni akarok!
Álmodban öklöd vered a falba,
sajgó fájdalomtól ha fölébredszen,
nem ismersz már elveszett magadra.
Két part közt vergődés öntudatlan,
fojtó félelemtől fuldokolva,
űzött vadként nyugalmas nem találász,
szabadon, de sose szabadulva.

Megbocsátasz a gyilkosoknak is,
Kik nem bocsátják soha meg neked,
Hogy ártatlanul ők ítétek el,
Hamis vádjukat hordja gyermeked.
Életfogytig rabjuk így maradsz,
Bosszújuknak nincs mentő tanúja,
Nincs kegyelem, a múltat cipeled,
Szabadon, de sose szabadulva.
Kiáltanod kell nap-nap azokért,
kiket örökre elnémítottak.
Így hiteles megbízóleveled,
ők írták alá, a némák, a holtak.
Munkások vére üt rá pecsétet,
hallgató föld lett szavuknak súlya,
fölemelt fővel ők vezessenek,
szabadon, de sose szabadulva.

Bern, 1987. július 1.

* * * *